

(/)

🏠 (/) > Besættelsen (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>)

> Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>) > Der er intet foruroligende for Danmark

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/modstand>)

Der er intet foruroligende for Danmark

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 3964

Del artikel: **f** (<https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/der-er-intet-foruroligende-for-danmark>)

t (<https://twitter.com/home?status=>. Aktiviteten kan ses på <http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/der-er-intet-foruroligende-for-danmark>)

in (<http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/der-er-intet-foruroligende-for-danmark&title=>)

Steen Andersen

“Der er intet foruroligende for Danmark” - Danmark mellem stormagterne frem mod 9. april 1940.

Overrumplingen

Af Preben Etwil

Denne bog handler primært om, hvordan de ledende danske politikere – især udenrigsminister P. Munch og statsminister Th. Stauning – vurderede truslen mod Danmark i perioden april 1939 til den skæbnesvangre morgen den 9. april 1940.

I historiens ufattelig klare lys er der efterfølgende opstået mange meninger og myter om, hvem der bar ansvaret for, at besættelsen skete så overraskende. Mange påstande og analyser bygger imidlertid på et mangelfuldt kildegrundlag eller direkte tendentiøse fremstillinger: "at tyskerne påstod, at de var kommet for at beskytte Danmark mod britisk aggression, blev i samtiden – og i særdeleshed i efterkrigstiden afvist som tysk propaganda" (p. 10).

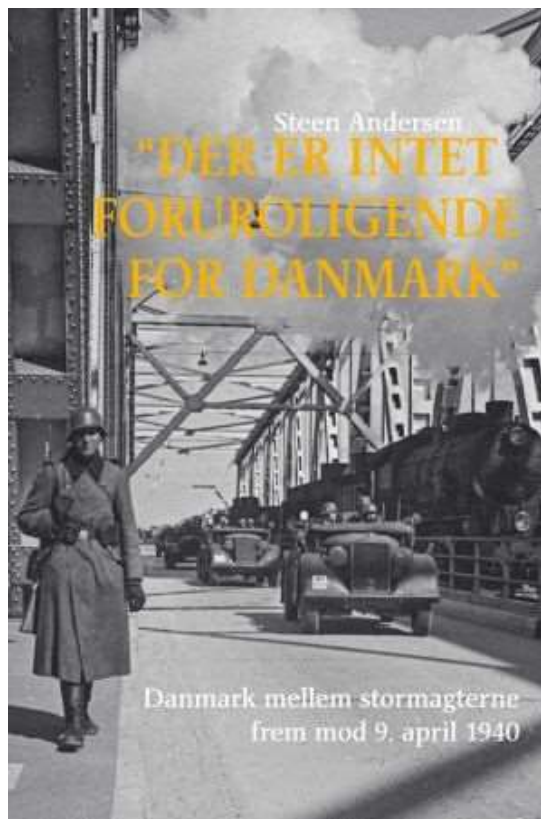
Steen Andersen har genlæst en række kilder baseret på Rigsarkivets mange samlinger og tegner et mere nuanceret billede af, hvordan verden rent faktisk så ud for samtidens politiske beslutningstagere i vinteren 1939-40. Steen Andersen stiller bl.a. skarpt på de britiske planer om at føre krigen ind på dansk territorium. Bogen viser med stor overbevisning neutralitetens umulighed for en småstat, når den ikke kan håndhæve den. Bogen analyserer også rationelle politikeres manglende evne til at tage højde for det irrationelle.

Bogen beskriver bl.a., hvordan konkrete danske forsvarspolitiske beslutninger, før udbruddet af Anden Verdenskrig, blev truffet på et ufuldstændigt vidensgrundlag. Hvordan de truffede beslutninger i bund og grund hvilede på nogle forkerte antagelser, kalkuler og analyser. Derfor førte mange af de vedtagne beslutninger og foranstaltninger (ex ante) ikke til de forventede resultater (ex post). Heri lå overraskelsen i besættelsen til trods for, at der i dagene op til d. 9. april var kommet nogle ildevarslende indberetninger fra de diplomatiske korps. De ledende politikere: "besad ufuldstændig information, og ingen havde noget som mindede om vished om, hvad der kunne ske og i hvilken form" (p. 293).

Bogen påpeger, at Storbritanniens politik med god grund blev opfattet som en trussel mod Danmarks suverænitet. Det var briternes plan at sende en stor flåde ind i dansk farvand i foråret 1940 for at åbne en ny front og inddrage de skandinaviske lande i krigen. Det blev et spørgsmål om liv og død for Danmark at kunne fortsætte handlen over Nordsøen mellem forbudsbelagte varer (kontrabandelister), miner og tyske ubåde. Det blev en altopslugende diplomatisk kamp for Danmark, som prøvede at sikre landets politiske og økonomiske selvstændighed. Faren lå i, at Vestmagterne fik provokeret Hitler til at begynde en aktion mod Skandinavien, som kunne rive Danmark med ind i krigen. Truslen om en tysk besættelse blev af ledende danske politikere og rådgivere opfattet som sekundær, og blev under alle omstændigheder først konkretiseret i de første dage af april 1940.

Især efter den finske vinterkrigs udbrud i 1939 var Norden rykket ind i stormagternes skudfelt. I den forbindelse kunne Storbritanniens holdning til den danske neutralitetspolitik med god grund godt blive opfattet som en trussel mod Danmarks suverænitet.

I årene op til Anden Verdenskrig var der grundlæggende bred politisk enighed om, at en dansk neutralitetspolitik, der gjorde det muligt at handle med alle de krigsførende lande, var det ultimative mål. For man havde set under Første Verdenskrig, at Danmark om end med besvær og snilde, men

med succes, havde kunnet holde sig ude af krigen mellem stormagterne.

Så den politiske uenighed lå ikke i målsætningen om dansk neutralitet, men i hvordan denne neutralitet skulle sikres – og ikke mindst i hvordan den militært kunne forsvares.

Tilbage i 1938-39, hvor Tyskland i høj grad var begyndt at afsløre sine meget aggressive territorialkrænkelser mod nabolandene, diskuterede man i Danmark, om det overhovedet gav mening, at Danmark skulle opbygge et eksistensforsvar, eller om man alene kun skulle kunne forsvare sig mod neutralitetskrænkelser. Både landets økonomi, topografi og geografiske placering gjorde det i realiteten umuligt at forstille sig det første, som da også alene blev støttet af De Konservative. De Konservative legede med ilden ved at tale om eksistensforsvar – og dermed indgød befolkningen en tro på, at landet kunne forsvares militært.

Graden af forsvar mod neutralitetskrænkelser var også et ømtåleligt tema. På den ene side var det vigtigt, at Tyskland ikke følte sig krænket, og på den anden side ønskede Storbritannien i det hele taget, at de neutrale lande tog aktiv stilling til stormagtskonflikten og valgte side.

Dilemmaet voksede, da Hitler i april 1939 "tilbød" en ikke-angrebspagt med de skandinaviske lande. Kun Danmark hoppede på den limpind, og landet gjorde det bl.a. af frygt for, at Tyskland alternativt kunne finde på at kræve en revision af grænsedragningen fra 1920, som Tyskland dengang ikke havde accepteret.

Englænderne var åbenlys imod ikke-angrebspagten, og det selvom de tidligere i forløbet havde meddelt Danmark, at de ikke kunne eller ville komme Danmark til undsætning ved en evt. tysk militær krænkelse af dansk neutralitet. Derudover frygtede briterne, at en dansk-tysk ikke-angrebspagt skulle påføre Danmark begrænsninger i forhold til, hvem og hvad der måtte handles med i tilfælde af krig.

Først helt fremme ved afstemningen i Folketinget d. 31. maj 1939 accepterede De Konservative aftalen, der for øvrigt var blevet udvidet med en tillægsprotokol, der slog fast, hvad Danmarks merkantile handlerum var. For Danmarks vedkommende var det en absolut betingelse, at man kunne opretholde handlen over Nordsøen, men "efter underskrivelsen af ikke-angrebspagten var den britiske vilje til at påtage sig nogen forpligtelse i forhold til Danmark bestemt ikke blevet større" (p. 69).

Da krigen mellem Tyskland, Frankrig og England brød ud i september 1939 som følge af Tysklands militære overfald på Polen, blev det yderst vanskeligt at fastholde dansk neutralitet, da både Tyskland og England krænkede dansk luft- og søterritorium – uden at Danmark i realiteten kunne stille noget op. Danmark frygtede at håndhæve sine neutralitetsforpligtelser, for ikke at tirre sine naboer. Dermed blev regeringens neutralitetskurs i realiteten en åben invitation til, at stormagterne kunne blæse på dem: "Set fra britisk side handlede det om, at den danske neutralitet som udgangspunkt blev set som værende skæv og i tysk favør, og blandet med en portion frustration over, at Danmark – og for den sags skyld også de andre nordiske lande – ikke gik med på forestillingen om, at briterne kæmpede for demokratierne" (p. 80).

Med Sovjets angreb på Finland d. 30. november 1939 opstod en voldsom opblussen af rygtet om, at et tysk-sovjetisk samarbejde var stablet på benene – og at næste skaktræk kunne være et fremstød mod Skandinavien: "Norden var (hermed) klemmt mellem Sovjetunionen, Tyskland og Vestmagterne, og neutraliteten var under pres" (p. 105).

Danmark var qua sin ikke-angrebspagt med Tyskland derudover afskåret fra at stemme for Folkeforbundets resolutioner, der placerede ansvaret for overgrebet på Sovjetunionen.

Forholdet til stormagtskrigen blev fortsat skærpet. Statsminister Staunings nytårstale den 1. januar 1940 var yderst dyster, da den bl.a. omtalte: "stormagternes – og i særdeleshed Storbritanniens – planer om intervention i Norge kunne føre til, at handlen over Nordsøen kunne blive afbrudt" (p. 126).

Churchill, der på dette tidspunkt "kun" var britisk marineminister, holdt d. 20. januar 1940 en radiotale, hvor han gav de neutrale lande tørt på, da: "de bøjede sig af ydmyghed og frygt for Tyskland og dermed endte med at gå Hitlers ærinde...de neutrale lande svigtede og lod Vestmagterne kæmpe deres kamp" (p. 143).

I slutningen af marts 1940 rykkede den britiske søkrig helt tæt ind i dansk territorialfarvand. Storbritannien ønskede at forhindre Tyskland i at fortsætte søtransport fra Narvik af svensk og norsk jernmalm, hvilket gjorde, at briterne seriøst overvejede at besætte dele af Norge og trænge ind i Østersøen.

Den 1. april 1940 blev der fra britisk side sendt en diplomatisk note til de skandinaviske lande, som advarede dem om, at Storbritannien ønskede at standse de tyske malmtransporter – også militært.

I løbet af marts og april 1940 indløb der en lang række indberetninger til det danske Udenrigsministerium fra de danske gesandtskaber i henholdsvis London og Berlin om øget militær aktivitet i de krigsførende lande. Ingen kunne længere være i tvivl om, at der skete en øget militær optrapning, men ingen vidste rigtig, hvor udfaldet af denne øgede militære aktivitet ville foregå. Meget pegede på, at der var indledt en kamp om at bemægtige sig Narvik og omegn – henholdsvis for at sikre eller forhindre den fortsatte malmeksport til Tyskland. I den forbindelse blev der ikke sjældent gættet på en besættelse af dele eller hele Norge – der kunne i princippet være tale om både en tysk og britisk besættelse. I den forbindelse blev det også blandt danske politikere diskuteret, hvilken rolle Danmark kom til at spille – om der ved en evt. tysk besættelse af Norge blev tale om, at Danmark kun ville blive en slags trædesten med forskellige tyske støttepunkter, eller om Tyskland pønsede på at besætte hele Danmark. De ledende danske politikere og militære rådgivere troede simpelthen ikke på det sidste. Det gav i deres hoveder ingen mening. De troede derimod, at tyskerne af diplomatisk vej ville kræve tyske støttepunkter i Danmark og evt. minering af danske farvande og bælter, og hvis de ikke fik deres vilje, ville de først ophæve deres ikke-angrebspagt, og efterfølgende erklære Danmark krig.

Derfor fik mange af de danske diplomatiske indberetninger fra udlandet ikke den opmærksomhed, som de måske – i historiens ufatteligt klare lys – burde have haft. Fra regeringens side gjorde man alt, hvad der stod i dens magt for ikke at provokere Tyskland til at bruge en øget dansk genindkaldelse og genbevæbning af den danske hær og flåde som begrundelse for et militært angreb på Danmark.

Indberetningerne fik dog mere og mere et konkret indhold. Den 4. april 1940 indløb følgende diplomatisk indberetning fra Tyskland til Udenrigsministeriet: "Der forestaar en "Aggression" mod Danmark, som skal finde Sted i næste Uge... Man maa forvente en hensynsløs Indsættelse af Krigsmateriel" (p. 190). Noten blev lagt til side, da Udenrigsminister P. Munch ikke rigtigt troede på den: "Endnu et interessant aspekt ved beslutningstagernes reaktion er, at der ikke i forbindelse med Munchs og Staunings drøftelse af indberetningen den 4. april på noget tidspunkt er kommet på tale at informere de militære chefer om indberetningen" (p.197).

I de følgende dage kom der dog mere beroligende indberetninger fra det danske gesandtskab i Berlin, der bestyrkede Munch i, at indberetningen af 4. april nok var en smule overdrevet – ja, nærmest det rene vrøvl, som Politikens bestyrelsesformand Erik Scavenius så smukt udtrykte det. Munch tog ikke i betragtning, at gesandten i Berlin, Herluf Zahle, efterfølgende nok mere havde tilpasset sine indberetninger efter de herskende politiske vinde i København. Henrik Zahles skudsmål var i forvejen ikke alt for godt: "De anså ham alle for at være en diplomat, som overdrev faren, og en gesandt der ikke var sin opgave voksen" (p. 263).

Selvom der løbende i de følgende dage kom mere og mere troværdige indberetninger om massiv tysk militær opmarch ved den dansk-tyske grænse, og indskibning af regulære hære i de Nordtyske Østersøhavne, fastholdt de ledende danske politikere og rådgivere en tyrkertro på, at det ikke vedkom danske anliggender.

Besættelsen den 9. april 1940 kom som en stor overraskelse, og der forekom næsten ingen væbnet kamp. Som forsvarsminister Alsing Andersen udtrykte det dagen efter d. 10. april: "Overrumplingen var kommet lige saa meget bag på Ministeriets Medlemmer som paa enhver Dansk; man havde stolet på Ikke-Angrebspagten og de mange Forsikringer, der i Tilslutning hertil i den allerseneste Tid var blevet fremsat mere eller mindre direkte fra autoritativ tysk Side" (p. 290-91).

Fredsbesættelsen af Danmark var hermed blevet en realitet.

Steen Andersens bog fremstiller dette forløb præcist og righoldigt.

Bogen giver et nuanceret indblik i, hvordan den grundlæggende neutralitetsholdning og politiske føjelighed til Tyskland før besættelsen kunne fortsætte ind i besættelsestiden: "Efter 9. april var Danmark stadig en selvstændig ikke-krigsførende nation, ganske vist med begrænset suverænitet" (p. 290). Man skulle fra dansk side gøre alt, hvad der stod i ens magt for at forhindre, at Tyskland blev provokeret til at udøve egentlige krigshandlinger i selve Danmark.

Bogen følger tæt dagene op til selve besættelsen og beskriver det diplomatiske arbejde indefra - stort set time for time. Hermed får læseren et rigtig godt indtryk af, hvad de ledende politikere vidste - og især hvad de ikke vidste. Hvordan de fortolkede de indløbne indberetninger - og hvordan de flere gange mistolkede dem i deres eget ideologiske verdensbillede: "Historieskrivningen har gennem tiderne hævdet, at regeringen lukkede øjnene for advarslerne fra Berlin i dagene før 9. april 1940. Denne bogs analyse viser, at dette ikke var tilfældet, og at det er en simplificering at tale om lukkede øjne - derimod var nøgleaktørerne fuldt ud bevidste om indholdet af advarslerne - og de traf et bevidst valg... Regeringen troede ikke på efterretningerne - de passede ikke ind i dens verdensbillede" (p. 292).

Steen Andersens store styrke ligger i, at han i bogens afsluttende kapitler vurderer optakten til besættelsen i lyset af andre forskeres resultater. Nogle af deres historiske forklaringer bliver bekræftet, mens andre bliver nyfortolket i lyset af, at Steen Andersen har haft mulighed for at få et unikt indblik i de gamle arkivalier, og at han i sin forskning ikke har været drevet af at finde skurke eller helte.

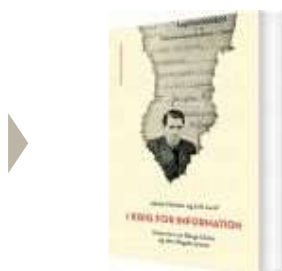
Fremstillingen er derudover let og medrivende - uden at der er givet køb på solid dokumentation.

Med disse ord skal bogen anbefales alle, der ønsker at kaste et kritisk lys på dansk besættelsestidshistorie.

[Historie-online.dk, den 14. april 2020]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/modstand>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

I KRIG FOR INFORMATION

(<http://www.historie-online.dk/boger/i-krig-for-information>)

FAR, HVAD ER FRED?

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/besaettelsen/far-hvad-er-fred>)

DE ILLEGALE NYHEDER

(<http://www.historie-online.dk/boger/de-illegale-nyheder>)
